

Вплив глобалізації на фінансово-кредитні кооперативи

Гончаренко В.В., Пожар А.А., Клименко В.І.

Частина колективної монографії:

Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. - Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 540 с.

УДК 339.9
Г54

Рецензенти:

Г. В. Задорожний – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки та світового господарства (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);

Т. М. Камінська – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії (Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого);

Ю. І. Присяжнюк – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби (Львівський національний університет імені Івана Франка).

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від .27.04.2018 р.)*

Г54 **Глобалізація** та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 540 с.

ISBN

У колективній монографії автори дали своє бачення теоретичних та практичних аспектів процесів глобалізації та регіоналізації як векторів розвитку міжнародних економічних відносин, які справляють і в найближчі десятиліття справлятимуть усе більший вплив на світову економіку. Основну увагу зосереджено на аналізі сучасного стану та перспектив участі України в міжнародних економічних відносинах.

Книга призначена для науковців, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів, а також фахівців-практиків у галузі міжнародних економічних відносин.

УДК 339.9

ISBN 978-966-285-526-85

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2018

© Довгаль О. А., Казакова Н. А., 2018

© Дончик І. М., макет обкладинки, 2018

2.3.3. Вплив глобалізації на фінансово-кредитні кооперативи

Сектор кредитної кооперації у сучасних фінансово-кредитних системах різних країн представлений кредитними спілками і кооперативними банками. Ці організації мають кооперативну природу і діють на основі міжнародних кооперативних принципів. В їх основі лежать історичні моделі «сільських кас» Ф.Райфайзена та «народних банків» Г.Шульце-Деліча. Вони багато в чому подібні - є фінансовими установами, створеними, як і будь-який інший кооператив, для обслуговування потреб своїх членів, що одночасно є їх рівноправними власниками і клієнтами. Фактично ці установи належать своїм клієнтам-власникам і управляються ними. І кредитні спілки, і кооперативні банки, в більшості країн світу об'єднані в потужні дво- чи трирівневі кооперативно-кредитні системи (банківські групи) і складають гідну конкуренцію приватним банкам.

Відмінності між цими двома моделями кредитних кооперативів викликані еволюційним розвитком перших кредитних кооперативів Ф.Райфайзена та Г.Шульце-Деліча під впливом національного законодавства. Кооперативні банки – це, переважно, європейська, а кредитні спілки – північноамериканська моделі кредитного кооперативу.

У більшості країн кредитні спілки надають фінансові послуги виключно своїм членам, а для кооперативних банків дозволяється обслуговування й осіб, що не є членами. Членами кредитних спілок можуть бути лише фізичні особи, а кооперативних банків – також юридичні особи, що належать членам кооперативу.

Детальний розгляд особливостей та відмінностей цих моделей кредитних кооперативів не є предметом даного дослідження і здійснено в інших роботах авторів [18].

Показники, що характеризують розвиток кооперативних банків європейських країн, відображені у таблицях 2.3.4–2.3.6 [19–21].

Глобалізація суттєво і досить негативно вплинула на розвиток кредитних кооперативів, особливо – кооперативних банків. Діяльність транснаціональних банків, надзвичайно жорстка конкуренція у фінансово-кредитному секторі, запровадження інновацій у фінансовій сфері та впровадження нових фінансових продуктів змусили кооперативні банки адаптовуватись і шукати нові шляхи свого розвитку.

Таблиця 2.3.4

Чисельність кооперативних банків та їх відділень у європейських країнах у 2004-2016 роках.

	Регіональні/місцеві кооперативні банки			Відділення кооперативних банків		
	2004	2010	2016	2004	2010	2016
Австрія						
Österreichische Raiffeisenbanken	576	551	434	1619	1738	1500
Österreichischer Genossenschaftsverband	68	80	16	611	1042	402
Німеччина						
BVR/DZ Bank	1335	1138	972	14554	13474	11787
Франція						
Crédit Agricole	43	39	39	9060	11500	11000
Crédit Mutue	18	18	18	4990	5875	5247
Banques Populaires	22	20	32	2692	2938	8000
Італія						
Assoc. Nazionale fra le Banche Popolari	88	100	n/a	7386	9514	n/a
Federcasse	439	415	335	3478	4375	4311
Іспанія						
Unión Nacional de Cooperativas de Crédito	83	80	43	4607	5079	3303
Кіпр						
Co-operative Central Bank	357	111	18	472	426	246
Данія						
Sammenslutningen Danske Andelskasser	34	16	n.a	76	51	n.a
Греція						
Association of Cooperative Banks of Greece	16	16	9	114	191	112
Люксембург						
Banque Raiffeisen	18	13	13	65	49	42
Литва						
Association of Lithuanian credit unions	53	61	60	91	167	94
Угорщина						
National Federation of Savings Co-operatives	156	112	65	1650	1520	1491
Польща						
Krajowy Związek Banków Spółdzielczych	599	576	558	3383	4395	4602

Джерело: [19–21]

Таблиця 2.3.5

**Чисельність членів, клієнтів та персоналу кооперативних банків
у європейських країнах в 2004-2016 рр.**

	Кількість членів, тис.			Кількість клієнтів, тис.			Кількість працівників, тис.		
	2004	2010	2016	2004	2010	2016	2004	2010	2016
Австрія									
Österreichische Raiffeisenbanken	1655	1720	1700	3600	3600	3600	30	26	29
Österreichischer Genossenschaftsverband	650	701	688	700	1500	1180	7	13	4
Німеччина									
BVR/DZ Bank	15506	16689	18435	30000	30000	32000	164	187	181
Франція									
Crédit Agricole	5700	6500	9300	21000	54000	52000	134	161	138
Crédit Mutue	6500	7200	7700	13800	29200	30700	56	75	81
Banques Populaires	2800	3300	9000	6600	7800	31200	44	40	108
Італія									
Assoc. Nazionale fra le Banche Popolari	1035	1212	n/a	8400	9593	n/a	53	84	n/a
Federcasse	729	1010	1250	1422	5700	6000	26	32	30
Іспанія									
Unión Nacional de Cooperativas de Crédito	1669	2223	1450	9592	10819	7149	17	20	12
Кіпр									
Co-operative Central Bank	530	633	201	600	746	702	2	2	2
Данія									
Sammenslutningen Danske Andelskasser	63	63	n.a	63	125	n.a	0,5	0,6	n.a
Греція									
Association of Cooperative Banks of Greece	144	212	163	144	430	352	0,7	1,3	0,9
Люксембург									
Banque Raiffeisen	4,5	7,5	27	117	124	114	0,4	0,5	0,6
Литва									
Association of Lithuanian credit unions	43	101	143	43	102	5	0,2	0,4	0,5
Угорщина									
National Federation of Savings Co-operatives	500	120	420	1000	1100	1573	8111	7101	8231
Польща									
Krajowy Związek Banków Spółdzielczych	2500	2500	979	10500	7500	n.a.	27	32	31

Джерело: [19–21]

Таблиця 2.3.6

**Активи, депозити і кредити кооперативних банків
у європейських країнах в 2004-2016 рр.**

	Активи (млн. євро)			Депозити (млн. євро)			Кредити (млн. євро)		
	2004	2010	2016	2004	2010	2016	2004	2010	2016
Австрія									
Österreichische Raiffeisenbanken	145530	255220	279649	86061	149742	189424	86399	162777	186955
Österreichischer Genossenschaftsverband	33773	65167	24466	22054	29588	20018	17617	45021	19386
Німеччина									
BVR/DZ Bank	848688	1020313	1215780	513172	619985	774302	473553	583326	733155
Франція									
Crédit Agricole	913000	1730846	1722849	378000	811800	693260	410000	882035	773964
Crédit Mutue	387886	591309	793522	144394	228412	358195	164777	323065	415052
Banques Populaires	250404	349000	1235240	94800	167900	531778	121000	122700	666898
Італія									
Assoc. Nazionale fra le Banche Popolari	414000	481472	n/a	239600	425375	n/a	213800	378391	n/a
Federcasse	116413	179960	217600	94395	151037	160680	76442	135300	132500
Іспанія									
Unión Nacional de Cooperativas de Crédito	63655	119455	93604	53255	98222	72923	48847	95589	53529
Кіпр									
Co-operative Central Bank	7849	19936	14101	7231	13513	12568	5591	12515	12034
Данія									
Sammenslutningerne Danske Andelskasser	1021	2037	n.a	834	1333	n.a	660	1283	n.a
Греція									
Association of Cooperative Banks of Greece	1574	4500	2539	1273	3400	1880	1270	3500	2647
Люксембург									
Banque Raiffeisen	3214	5868	7501	2901	4695	6312	1752	3746	5419
Литва									
Association of Lithuanian credit unions	65	315	449	42	259	396	37	173	251
Угорщина									
National Federation of Savings Co-operatives	4460	5075	7219	3875	4240	5009	2023	2070	3487
Польща									
Krajowy Związek Banków Spółdzielczych	7039	17625	35767	5212	13400	24730	3978	9900	17785

Джерело: [19–21]

В одних країнах кредитні кооперативи не витримали конкуренції з боку приватних фінансових установ і припинили своє існування, перетворившись у комерційні банки, в інших – укрупнилися і консолідувалися, зміцнивши, таким чином кредитно-кооперативну систему, в третіх – вийшли за національні межі і почали експансію на зовнішні фінансові ринки, придбаваючи чи створюючи комерційні банки в інших країнах, при цьому, не втрачаючи свою кооперативну природу.

Так, наприклад, у Швеції у 1991 році, внаслідок кризи в банківському секторі, відбулося злиття 12-ти регіональних сільськогосподарських кооперативних банків і зміна форми власності. Було створено банк Föreningsbanken. А у 1992 році, внаслідок злиття 11-ти регіональних ощадних банків, – створено банк Sparbanken Sverige. В 1997 році два зазначених банки знову злилися, утворивши банк FöreningsSparbanken. В 2006 році на зібранні акціонерів було вирішено перейменувати банк у Swedbank [22]. На даний момент, в Швеції функціонують 3 кооперативних банки: Ekobanken medlemsbank, JAK Medlemsbank та Landshypotek, діяльність яких є соціально-орієнтованою, некомерційною [23].

У Бельгії банківська система мала солідний кооперативний сектор, представлений групами Vasob та Cera, проте приєднання обох груп до більших комерційних установ призвело до взагалі зникнення кооперативних банків в країні. Vasob group стала частиною Dexia, а Cera – частиною KBC [24].

У Великобританії загальна чисельність кооперативних банків скоротилася на 75 %. Саме така їх частка змінила статус з кооперативного на комерційний. Причиною цього стала зумовлена законодавством неспроможність кооперативних банків випускати акції та розміщувати їх на фондовому ринку [25].

Таким чином, прагнення отримати прибуток від IPO призвело до зміни форми власності багатьох кооперативних банків. При цьому, такий вид кредитних кооперативів, як кредитні спілки продовжує активну діяльність на ринку фінансових послуг [26].

Сьогодні кооперативні банки успішно адаптувалися до змін на ринках фінансових послуг, обравши різні ніші та стратегії. Спільними рисами сучасних кооперативних банків і досі залишаються специфічна модель управління, властива кооперативам, а також відсутність максимізації прибутків в переліку першорядних цілей. Звичайно, кооперативні банки різних країн мають відмінності, проте існують і загальні закономірності їх розвитку. Створені в свій час як місцеві банки, більшість сучасних кооперативних банків перетворилися на загальнонаціональні мережі – інколи через вимоги державних регуляторів, а інколи через прагнення отримати економію від масштабів діяльності. При цьому, міра їх інтегрованості в різних країнах може суттєво відрізнятись.

Глобалізація сприяла налагодженню співпраці між кооперативними банками не тільки на національному, а й на регіональному рівні. Кооперативні банки європейських країн утворили платформи для налагодження міжнародних зв'язків, а саме: Європейську асоціацію кооперативних банків (ЕАСВ) та банківську групу Unico.

Співпраця кооперативних банків у ЕАСВ (що об'єднує понад 4200 кооперативних банків із 23 країн [27]) направлена на захист їх інтересів у Європі, популяризацію кооперативної ідеї та донесення широким верствам населення інформації про соціальну місію кооперативних банків. Асоціація ініціює важливі зміни у регуляторному середовищі з метою створення недискримінаційних умов для кооперативних банків на фінансових ринках європейських країн.

В свою чергу, Unico Banking Group (об'єднує Banco Cooperativo Español (Іспанія), Crédit Agricole S.A. (Франція), DZ BANK (Німеччина), ICCREA Holding (Італія), OP Financial Group (Фінляндія), Rabobank (Нідерланди), Raiffeisen Bank International (Австрія) та Raiffeisen Bank (Швейцарія) [28]) надає підтримку кооперативним банкам у справі розширення їх міжнародної діяльності. Пріоритетними напрямками діяльності Unico є обмін технологіями й досвідом, а також навчання та підготовка кадрів. Учасниками банківської групи створено інструмент взаємного кредитування – систему UniCash. Він дозволяє стабілізувати та відновити довіру до європейського ринку кооперативного міжбанківського фінансування. Банки узгодили взаємні незабезпечені міжбанківські кредитні лінії на термін до трьох місяців, загальним обсягом фінансування 10-15 млрд. євро [29].

Причини міжнародної експансії кооперативних банків певною мірою відрізняються, але в основному є тотожними мотивації комерційних банків. Так, в якості важливої причини декларується «обмежений потенціал зростання на внутрішніх національних ринках». Також кооперативні банки посилаються на міжнародну діяльність споживачів своїх послуг, що спонукає фінансові установи «супроводжувати клієнтів, де б вони не були». За оцінками Рабобанка, європейські кооперативні банки наразі отримують близько 25% своїх доходів за межами своїх країн [30]

Способом, який більшість кооперативних банків використовують для виходу на зарубіжні ринки, є, як правило, придбання інших банків або укладення стратегічних альянсів із уже діючими на тих ринках банками. Так, банк Raiffeisen International, що є дочірнім банком центральної установи кооперативної банківської групи Raiffeisen (Австрія), створив широку мережу комерційних банків у країнах Центральної та Східної Європи, переважно шляхом придбання державних банків (табл. 2.3.7) [31]. Raiffeisen International була трансформована у акціонерне товариство у 2005 році, а її акції були розміщені на Віденській фондовій біржі [32].

В Німеччині та Австрії кредитні кооперативи об'єднані в ще одну кооперативну банківську групу Volksbanken, що в дослівному перекладі означає «народні банки». Народні банки досить успішно освоюють зарубіжні фінансові ринки Центральної і Східної Європи.

З метою координації своєї міжнародної діяльності, вони створили спеціальне акціонерне товариство Volksbank International AG. Воно є міжнародним спільним підприємством, створеним за участі австрійської національної системи народних банків VBAG (51 %), Banque Federale des Banques Populaires (24,5 %) та DZBank / WGZ-Bank (24,5 %) [24].

Таблиця 2.3.7

**Присутність кооперативної банківської групи Raiffeisen
в країнах Центральної та Східної Європи**

Країна	Назва банку	Країна	Назва банку
Албанія	Raiffeisen Bank Sh.a.	Польща	Raiffeisen Bank Polska S.A.
Білорусь	Priorbank, JSC	Румунія	Raiffeisen Bank S.A.
Боснія і Герцеговина	Raiffeisen Bank d.d. Bosna i Hercegovina	Росія	ZAO Raiffeisenbank
Болгарія	Raiffeisenbank (Bulgaria) EAD	Сербія	Raiffeisen banka a.d.
Хорватія	Raiffeisenbank Austria d.d.	Словачія	Tatra banka, a.s.
Чехія	Raiffeisenbank a.s.	Україна	VAT Raiffeisen Bank Aval
Угорщина	Raiffeisen Bank Zrt.	Косово	Raiffeisen Bank Kosovo J.S.C.

Джерело: [31].

Масштабність діяльності Volksbank International AG певною мірою ілюструє табл. 2.3.8 [34].

Таблиця 2.3.8

**Присутність банківської групи Volksbank International AG в країнах
Центральної та Східної Європи станом на початок 2009 року**

Назва банку	Країна	Рік заснування	Кількість філій	Кількість працівників	Балансова сума, млн євро
Volksbank Slovensko	Словаччина	1991	47	639	1530
Volksbank CZ	Чехія	1993	56	659	1778
Magyarorszagi Volksbank Zrt	Угорщина	1993	67	705	2011
Banka Volksbank d.d.	Словенія	1993	11	194	866
Volksbank d.d.	Хорватія	1997	28	406	1049
Volksbank Romania s.a.	Румунія	2000	246	1405	5307
Volksbank BH d.d	Боснія і Герцеговина	2000	29	354	474
Volksbank a.d. Banja Luka		2000	21	336	238
Volksbank a.d.	Сербія	2003	26	450	720
OJSC Volksbank	Україна	1991	78	737	277
Всього:			609	5785	14223

Джерело: [34]

Французькі кооперативні банківські групи Crédit Agricole та Crédit Mutuel здійснили міжнародні поглинання банків Італії, Греції, Польщі та Німеччини. Так, Credit Agricole став одним з найбільших банків не тільки у Франції, а й у світі (здійснює діяльність у 70 країнах світу [24]), поширивши сферу своєї активності за межі традиційних банківських продуктів, взявшись за обслугову-

вання великих корпоративних клієнтів, управління активами та послуги зі страхування [33]. У першій половині 1990-х років Credit Agricole за обсягами капіталу та активів займав восьме місце в світі та перше в Європі. У 2003 році було придбано один з трьох найбільших комерційних банків Франції – Credit Lyonnais [32].

Credit Mutuel, в свою чергу, у 1998 році придбав Credit Industriel et Commercial (банківсько-страхову групу), що значно розширило спектр послуг: від споживчого кредитування та фінансування малого і середнього бізнесу до ощадних продуктів та страхування [32]. Протягом 1997–2007 років Credit Mutuel поширив свою діяльність на Бельгію, Люксембург та Швейцарію [21].

Ще одна французька кооперативна банківська мережа Banque Populaire також суттєво розширила свій спектр діяльності, придбавши, наприклад, у 1999 році Natexis (інвестиційний банк, світовий лідер у сфері факторингу), а також інші кредитно-кооперативні установи – Credit Cooperatif та Credit Mutuel Maritime у 2003 році. В 2004 році придбано частку глобального лідера кредитного страхування Soface, а також частку Австрійського Фольксбанку (Austrian Volksbank International AG (VBI)) [32].

Нідерландський Рабобанк (Cooperative Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank, що також називають Rabobank Nederland) був створений у 1972 році шляхом злиття двох центральних кооперативних банків. Будучи з самого початку аграрним банком, Рабобанк з рештою став надавати повний перелік банківських послуг та поширювати свій вплив у містах [32].

Хоча Rabobank International формально був заснований лише у 1996 році, міжнародні операції Рабобанку почали здійснюватися значно раніше. Було відкрито філії в Європі, Північній Америці, Азії та Південній Америці, що увійшли у стратегічні альянси із європейськими партнерами. Було також придбано існуючі банки, наприклад ADCA в Німеччині, РІВА в Австралії, АСС в Ірландії, Valley Independent Bank в США, що дало змогу Рабобанку заявити про себе на зарубіжних ринках споживчих банківських послуг та аграрного кредитування [35].

У 2006 році засновано «Інтернет-ощадний-банк» RaboPlus. Вперше він з'явився в Ірландії під назвою RaboDirect, а потім – як RaboPlus у Бельгії, Новій Зеландії та Австралії [36]. В травні 2007 року Рабобанк закінчив придбання Mid-State Bank & Trust, а в 2010 році – Pacific State Bank, що дозволило йому поширити свій вплив у Каліфорнії (США) [36]. В цілому, кооперативна банківська група Рабобанк представлена у 45 країнах світу. Її успішну роботу забезпечують 60 тис. співробітників.

Важливо відзначити, що здійснюючи зарубіжні придбання, злиття і поглинання, кооперативні банки у більшості випадків не перетворювали свої нові установи на кооперативну модель і не застосовували виключно кооперативні принципи управління ними, віддаючи перевагу класичному способу ведення банківського бізнесу.

З метою зміцнення своїх ринкових позицій в умовах глобалізації, деякі кооперативні банки прагнули увійти на міжнародний ринок інвестиційного

банкінгу. Проте цей вид банківського бізнесу суттєво відрізняється від звичного для них. Інвестиційний банкінг є занадто віддаленим від філософії кооперативних банків, орієнтованих не стільки на прибуток, скільки на клієнта, як найвищу цінність.

Таким чином, консервативна політика кооперативних банків, що передбачає мінімізацію ризиків і помірну дохідність – складно адаптується до сфери фінансування корпоративних інвестицій.

Деякі кооперативні банки віддали перевагу міжнародній нішовій стратегії, тобто розширюють свою міжнародну присутність у певних географічних чи виробничих секторах, де вони мають порівняльні переваги. Наприклад, Рабобанк прагне стати провідним міжнародним банком для харчової і агропромислової сфер [30].

Спроби розповсюдити кооперативну модель банківського бізнесу до країн Азії та Африки до недавнього часу були мало поширеними. Однак, ситуація змінилася, відколи зріс попит на мікрофінансування у цих країнах. Так, наприклад, французька кооперативна банківська група *Crédit Agricole* заснувала *Grameen Crédit Agricole Fund*, призначений для інвестування в компанії соціально-орієнтованого бізнесу, в першу чергу в країнах, що розвиваються. Відповідно до підходу, запропонованого професором Юнусом, соціально-орієнтовані підприємства – це компанії, які виробляють товари та послуги, доступні для найбідніших верств населення. [37] В якості іншого прикладу можна навести ініціативи Рабобанку щодо допомоги урядам країн та місцевим громадам у створенні кооперативних банків для фінансування сільськогосподарських та обслуговуючих кооперативів. [30]

Таким чином, сучасні кооперативні банки роблять суттєвий внесок у розвиток мікрофінансування сільських мешканців у багатьох країнах світу. В цьому плані, деякі кооперативні банки повернулися до своєї первинної природи і суті, адже причини створення перших кооперативних банків у XIX столітті були дуже подібними до сучасних ініціатив мікрофінансування: дати людям інструмент для колективної самопомоги. А це є надзвичайно важливим завданням в умовах розвитку глобалізаційних процесів у світовій економіці.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко В. В. Кооперативні принципи як основа успішного розвитку національних кооперативних систем. Управління розвитком соціально-економічних систем у новій економіці : монографія [Електронний ресурс] / [кол. авт.] ; за заг. ред. Л. М. Шимановської-Діанич. – Полтава : ПУЕТ, 2015. – С. 31-32. – Режим доступу : <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/3981>.
2. Офіційний сайт Міжнародного кооперативного альянсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ica.coop/members/member-stats.html
3. Гончаренко В. В. Міжнародні принципи діяльності кредитних кооперативних організацій [Електронний ресурс] / В. В. Гончаренко, О. Л. Климко, А. А. Пожар // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі : Серія «Економічні науки». – Донецьк, 2010. – № 4 (48). – С. 203–234. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5193/1/2010-Gonch-Pozhar-Klimko-3.pdf>.

4. Гончаренко В. В. Міжнародні кооперативні принципи і розвиток псевдокредитних спілок в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Гончаренко. – 2016. – Режим доступу : <http://194.44.39.210/bitstream/123456789/5199/1/goncharenko.htm.pdf>
5. Гончаренко В. В. Міжнародні кооперативні принципи та унікальність кооперативів як форми господарювання [Електронний ресурс] / В. В. Гончаренко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип.3. – 2011. – С. 330–338. – Режим доступу : <http://dspace.uccu.org.ua/bitstream/123456789/3302/1/2011-Gonch-1.pdf>
6. Блок Р. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: практ. посіб. [Електронний ресурс] / Р. Блок, В. В. Гончаренко та ін. – К.: Урожай, 2001. – Режим доступу : <http://194.44.39.210/bitstream/123456789/5205/1/2001-Gonch-10.pdf>.
7. Гончаренко В. В. Кредитна кооперація. Форми економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Гончаренко. – К. : Глобус, 1998. – 330 с. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/5099>
8. Гончаренко В. В. Теоретико-методологічні підходи до відродження національного кооперативного руху [Електронний ресурс] / В. В. Гончаренко // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – 2001. – № 5–6. – С. 10–15. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/610/1/2001-Гонч-1.pdf>
9. Пожар А. А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : монографія [Електронний ресурс] / А. А. Пожар. – Полтава : РВЦ ПУЕТ, 2013. – 278 с. – Режим доступу : <http://cuedu.org.ua/ru/BIBLIOTEKA/Publikatsiyi-prokreditni-spilki-vchenih-Poltavskogo-universitetu-ekonomiki-i-torgivli---PUET---161>
10. Клименко В. І. Створення саморегульованої організації кредитних спілок як передумова ефективного розвитку національної системи кредитної кооперації / В. І. Клименко // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2015. – № 4 (19). – Ч. 1. – С. 71–4. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/3810>
11. Клименко В. І. Саморегульована організація кредитних спілок як запорука ефективного розвитку кредитно-кооперативного сектора національної економіки / В. І. Клименко // Науковий журнал «Бізнес інформ». – 2016. – №1. – С. 277–282. – Режим доступу : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/3636>
12. Our heritage [Electronic resource]. – Way of access : <https://www.arla.com/company/unsere-unternehmen/history>.
13. Arla Foods [Electronic resource]. – Way of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Arla_Foods.
14. Bijman J. Support for Farmers' Cooperatives, Case Study Report, Fruit and Vegetables Cooperatives in the Netherlands and Belgium [Electronic resource] / J. Bijman, C. Gijssels. – 2012. – Way of access : https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/399158/1/fruit-vegetables-coop-netherlands-belgium_en.pdf.
15. Zaalmink, W. & D. Lakner, Support for Farmers' Cooperatives; Case Study Report. The Role of Dutch Transnational Cooperatives in Cooperative Development, Wageningen: Wageningen UR, 2012.
16. M. Filippi, "Support for Farmers' Cooperatives", Country Report France, Wageningen, Wageningen UR 2012.

17. M. Filippi, O. Frey & A. Torre, "The Modalities of Territorial Embeddedness of French Cooperative Groups", in A. Torre & J.B. Traversac (eds.), *Territorial Governance, Rural Areas and Agrofood Systems*, Springer Book 2011, pp. 43-65.
18. Гончаренко В.В. Становлення світової системи кредитної кооперації: теорія, методологія, практика: дис. д-ра екон. наук: Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2002. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=2rqzaOEAAAAAJ&view_op=list_works.
19. Key statistics on cooperative banks as on 31–12–2004 [Electronic resource]. – Way of access : http://v3.globalcube.net/clients/eachb/content/medias/key_figures/2004_key_statistics_cooperative_indicators.pdf.
20. Key statistics on cooperative banks as on 31–12–2010 [Electronic resource]. – Way of access : http://v3.globalcube.net/clients/eachb/content/medias/key_figures/2010_key_statistics_financial_indicators.pdf.
21. Key statistics on cooperative banks as on 31–12–2016 [Electronic resource]. – Way of access : http://v3.globalcube.net/clients/eachb/content/medias/key_figures/final_eacb-tias_2016_key_statistics.pdf.
22. From savings bank to Swedbank [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.swedbank.com/about-swedbank/our-history/swedbank-and-the-savings-banks/index.htm>.
23. About Ekobanken [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.ekobanken.se/?id=2976>.
24. The European banking sector and the co-operative banks [Electronic resource]. – Way of access : http://overons.rabobank.com/content/images/Overview%20European%20Co-operative%20banking%20sector_tcm64-79426.pdf.
25. Пожар А.А. Міжнародний кооперативний рух : генезис та тенденції сучасного розвитку : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 лютого 2012 р. - Полтава: ПУЕТ, 2012. - С. 215-219 [Електронний ресурс]: Артем Анатолійович Пожар . – 2012. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1265/1/3.pdf>.
26. Пожар А. А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : Монографія [Електронний ресурс] / А. А. Пожар. – Полтава : РВЦ ПУЕТ, 2013. – С. 74-75. – Режим доступу: <http://cuedu.org.ua/ru/BIBLIOTEKA/Publikatsiyi-pro-kreditni-spilki-vchenih-Poltavskogo-universitetu-ekonomiki-i-torgivli---PUET---161>.
27. Missions & Statutes of EACB [Electronic resource]. – Way of access : <http://www.eacb.coop/en/about/mission-statement-and-statutes.html>.
28. Unico Banking Group [Electronic resource]. – Way of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Unico_Banking_Group.
29. Unico Banking Group to stabilise European interbank funding market [Electronic resource]. – Way of access : <https://www.pohjola.fi/pohjola/media/unico-banking-group-to-stabilise-european-interbank-funding-market?cid=390942034>.
30. Co-operative banks in the new financial system [Electronic resource]. – Way of access : https://economics.rabobank.com/PageFiles/629/cooperatiestudie-200910_tcm64-94102.pdf.
31. Raiffeisen Bank International at a glance [Electronic resource]. – Way of access : <https://www.raiffeisen.hu/web/english/raiffeisen-group/raiffeisen-bank-international>.
32. Investigating Diversity In The Banking Sector In Europe / Key Developments, Performance And Role Of Cooperative Banks / Rym Ayadi, David T. Llewellyn, Reinhard

H. Schmidt, Emrah Arbak, Willem Pieter De Groen / Centre For European Policy Studies, Brussels / 2010, ISBN 978-94-6138-042-5 / 57-66 p.

33. Пожар А. А. Особливості розвитку кооперативних банків Європи [Електронний ресурс] / А. А. Пожар, В. І. Клименко // Бізнес та умови його розвитку : національний та міжнародний дискурси : матер. четвертої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15-17 травня 2013 р. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – С. 114–116. – Режим доступу : http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3002/1/%D0%9A_%D0%9F_%D0%94_2013.pdf.

34. Volksbank Gruppe [Electronic resource]. – Way of access : http://www.de.wikipedia.org/wiki/Österreichische_Volksbank_AG.

35. Official website Rabobank Group [Electronic resource]. – Way of access : http://www.rabobank.com/content/about_us/history.

36. Rabobank [Electronic resource]. – Way of access : <http://en.wikipedia.org/wiki/Rabobank>.

37. Grameen Crédit Agricole Fund : A Lever For Development [Electronic resource]. – Way of access : <http://gca-fund.com/home.php>.

2.4. Глобальна водогосподарська проблема та її вплив на процеси регіоналізації

«Води на всіх не вистачить» - так можна резюмувати підсумки першого Азіатсько-Тихоокеанського саміту води, який відбувся в 2007 р. в японському місті Бетту. Головною подією заходу став виступ голови ООН Пан Гі Муна, який заявив, що світ стоїть на порозі «водних війн» [1].

В умовах глобалізації, різкого зростання чисельності населення та розвитку національних економік кран світу, включаючи й ті що розвиваються, загострилася проблема з використанням природно-ресурсного потенціалу (ПРП) людства. Особливо це відчутно з станом та використанням водно-ресурсної складової ПРП. Не дивлячись на заходи світового співтовариства виникла й набирає сили глобальна водогосподарська проблема, основною ознакою якої є дефіцит водних ресурсів, який на думку експертів ВЕФ є одним з найважливіших викликів людству на даному етапі його існування. Водний фактор стає стримуючим чинником розвитку національних економік багатьох країн і цілих регіонів світу. Дана ситуація зумовлюється рядом причин – географічних, економічних, демографічних, політичних, антропогенних.

Неабияке значення у створенні водогосподарських проблем має наявність у різних частинах світу значної кількості транскордонних річкових систем. Через це виникають міждержавні суперечки з використання обсягів поверх-

Голіков Артур Павлович	Святуха Ірина Анатоліївна
Гончаренко Владислав Васильович	Сердюк Ганна Валеріївна
Гончаренко Наталія Іванівна	Сідоров Вадим Ігорович
Довгаль Георгій Володимирович	Таран Антон Юрійович
Довгаль Олена Андріївна	Фірсанова Віолетта Олегівна
Казакова Надія Артурівна	Фоміна Єлізавета Василівна
Клименко Віта Іванівна	Ханова Олена В'ячеславівна
Макарчук Катерина Олексіївна	Циганов Сергій Андрійович
Марченко Іван Сергійович	Циганова Надія Вікторівна
Матюшенко Ігор Юрійович	Чавалах Олена Ігорівна
Непрядка Наталія Василівна	Черномаз Павло Олексійович
Панкова Юлія Миколаївна	Шамраєва Валентина Михайлівна
Пересадько Вілена Анатоліївна	Шкабарін Георгій Геннадійович
Пожар Артем Анатолійович	Шляхова Яна Вячеславівна
Позднякова Анна Михайлівна	Шуба Марина Володимирівна
Рєзніков Валерій Володимирович	Шуба Олена Артурівна
	Якубовський Сергій Олексійович

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Колективна монографія

За редакцією О. А. Довгаль, Н. А. Казакової

Коректори *Ю. В. Леонтієва, О. В. Анцибора*

Комп'ютерне верстання *Н. Є. Пруднік*

Макет обкладинки *М. В. Правик*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк 33,6. Наклад 300 пр. Зам. № 24/18.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09

Надруковано з готових оригінал-макетів у ФО-П Тітов Є. В.
61057, м. Харків, Харківська набережна, 9, кв. 23.

Свідоцтво про реєстрацію ВОО № 951823 від 18.01.1999 р.